

УДК 342.9

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2025-12-20**Кошинець Маріанна Ігорівна**

кандидат економічних наук,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності

та національної безпеки

Національної академії внутрішніх справ

ORCID ID: 0000-0001-9301-0432

ФУНКЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Актуальність статті полягає в тому, що належне фінансове забезпечення суб'єктів сектору безпеки і оборони безпосередньо впливає на їх спроможність виконувати покладені на них завдання, зокрема, оперативно реагувати на існуючі загрози державному суверенітету і незалежності, забезпечувати стійкість держави, а також дає можливість підтримувати необхідний матеріально-технічний рівень останніх. Проте, досягнення вказаних цілей потребує належного фінансового контролю, що має не просто зводитися виключно до перевірки законності здійснення видатків або виявлення окремих фінансових порушень, а й включати в себе комплекс різноманітних функцій, які фактично є зовнішнім практичним відображенням відповідної діяльності. У статті на підставі опрацювання науково-теоретичної літератури розкрито сутність поняття «функція» та визначено його значення в контексті фінансово-контрольної діяльності. Сформульовано авторське визначення поняття «функції фінансового контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони». Проаналізовано наукові підходи до класифікації функцій фінансового контролю та визначено їх основні змістові характеристики. Виокремлено правоохоронну, превентивну, аналітичну та коригувально-відновлювальну функції фінансового контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони. Розкрито зміст і характерні особливості кожної з виокремлених функцій. З'ясовано, що зміст аналітичної функції полягає у системному опрацюванні та оцінюванні інформації про причини, умови, механізми та наслідки фінансових правопорушень у діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони. Реалізація цього напрямку забезпечує дослідження актуальних показників законності, обґрунтованості, економності та результативності використання фінансових і матеріальних ресурсів, а також дає змогу оцінити стан управління фінансово-економічними ризиками та виявити чинники, що негативно впливають на ефективність фінансового забезпечення відповідного сектору. Зроблено висновок, що фінансовий контроль за діяльністю сектору безпеки і оборони виконує чотири ключові функції: правоохоронну, превентивну, аналітичну та коригувально-відновлювальну. У своїй сукупності вони формують завершене коло контрольної діяльності, яка послідовно охоплює профілактику фінансових правопорушень і фактів недотримання фінансової дисципліни, їх виявлення та припинення, осмислення та дослідження причин, умов виникнення, а також корегування фінансово-управлінських процесів в роботі суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Ключові слова: фінансовий контроль, функції, сектор безпеки і оборони, фінансова дисципліна, публічне управління.

Koshchynets M. I. Functions of Financial Control over the Activities of the Security and Defense Sector

The relevance of the article lies in the fact that the proper financial security of subjects in the security and defense sector has a direct impact on their ability to comply with their obligations, protect them, and promptly respond to emergencies. threats to the state's sovereignty and independence, ensure the stability of the state, and also makes it possible to maintain the necessary material and technical level of the rest. Protely, achieving these goals will require reliable financial control, which may not only include verifying the legality of current documents or identifying other financial irregularities, but also include a complex a variety of functions, which in fact are the most practical manifestations of line activities. Based on a review of academic and theoretical literature, this article elucidates the essence of the concept of "function" and defines its significance within the context of financial control activities. The author formulates a definition of the "functions of financial control over the activities of the security and defense sector." Scientific approaches to classifying financial control functions are analyzed, and their key substantive characteristics are identified. The article distinguishes the law-enforcement, preventive, analytical, and corrective-restorative functions of financial control over the security and defense sector, outlining the content and distinctive features of each. It is clear that the place of the analytical function lies in the systemic processing and evaluation of information about the causes, minds, mechanisms

and inheritance of financial crimes in activity subjects in the security and defense sector. The implementation of which will directly ensure the monitoring of current indicators of legality, compliance, economy and effectiveness of the use of financial and material resources, and also allows us to evaluate the state management of financial and economic risks and identify officials that negatively affect the efficiency of financial security in the related sector. It has been announced that financial control over the activities of the security and defense sector includes several key elements functions: law enforcement, preventive, analytical and corrective. In their entirety, they form a complete set of control activities, which consistently focus on the prevention of financial crimes and facts of neglected financial discipline, their detection, implementation, and interpretation investigation of causes, blame, as well as adjustment of financial and management processes in the work of subjects in the security and defense sector.

Key words: financial control, functions, security and defense sector, financial discipline, public administration.

Постановка проблеми. В умовах підвищеного навантаження на систему публічних фінансів та суттєвого зростання обсягів ресурсів, що спрямовуються на забезпечення національної безпеки і оборони, особливого значення набуває питання ефективності їх формування, розподілу та використання. Належне фінансове забезпечення суб'єктів сектору безпеки і оборони безпосередньо впливає на їх спроможність виконувати покладені на них завдання, зокрема, оперативно реагувати на існуючі загрози державному суверенітету і незалежності, забезпечувати стійкість держави, а також дає можливість підтримувати необхідний матеріально-технічний рівень останніх. Проте, досягнення вказаних цілей потребує належного фінансового контролю, що має не просто зводитися виключно до перевірки законності здійснення видатків або виявлення окремих фінансових порушень, а й включати в себе комплекс різноманітних функцій, які фактично є зовнішнім практичним відображенням відповідної діяльності.

Стан дослідження проблеми. Окремі проблемні питання, присвячені з'ясуванню сутності та практичного здійснення фінансового контролю в різних сферах життєдіяльності держави і суспільства, досліджувались у наукових працях: М.Г. Белова, Д.С. Бірюкова, О.Д. Василика, О.М. Герасименко, Н.М. Коломийчука, С.І. Кондратова, О.М. Суходолі, С.С. Теленика. Втім, незважаючи на значний масив досліджень в роботах, як представлених, так і інших вчених, в науковій літературі досить поверхнево аналізовано питання функцій фінансового контролю.

Саме тому метою статті є: виділити перелік та розкрити зміст функцій фінансового контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження зазначимо, що слово «функція» походить від латинського терміну «function», який перекладається, як виконання, звершення. За своїм етимологічним значенням функція – це: 1) обов'язок, коло діяльності, призначення чи роль; 2) залежна змінна величина, тобто величина, що змінюється в міру зміни іншої величини; 3) специфічна діяльність будь-якого організму та складових його органів; 4) значення будь-якої форми, її ролі у конкретній системі, що визначаються співвідношенням з іншими формами [1, с.38]. А.М. Колодій запропонував свого часу розкривати поняття «функція», як обов'язок, що виконується визначеним інститутом; процес стосовно цілого; характеристику напрямку чи аспекту діяльності [2].

Логіці нашого дослідження відповідає сутність поняття «функція» в значенні напрямку, вектору діяльності когось, чогось. Виходячи з такого підходу, функції фінансового контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони доцільно визначити як систему взаємопов'язаних напрямів реалізації фінансово-контрольної діяльності уповноваженими суб'єктами публічного управління, яка спрямована на перевірку, оцінювання та корегування набуття, розподілу і використання фінансових ресурсів у роботі органів, військових формувань, підприємств, установ та організацій, що належать до сектору безпеки і оборони України.

Переходячи до безпосереднього визначення аналізованих векторів зазначимо, що в класичному розумінні до функції контрольної діяльності будь-якого типу, найчастіше, відносять: регулювання, профілактику, превенцію, правоохоронну функцію та інші [3;4]. Більш широким переліком ознак науковці наділяють явище фінансового контролю. Так, М.Ф. Базась вважає, що функціями фінансового контролю є: а) спостереження і контроль за діяльністю та фактичним станом суб'єкта господарювання; б) пізнавальна (виявлення причин та доведення фактів, які негативно впливають на функціонування системи управління та упорядкування адміністративних відносин); в) інформаційно-аналітична (одержана під час контролю інформація є підставою для прийняття адекватних управлінських рішень і проведення коригуючих дій, щоб забезпечити нормальне функціонування об'єкта перевірки); г) профілактична (виявлення фактів порушення законодавства та сприяння ліквідації явищ, які породжують безгосподарність підприємств та недотримання вимог чинних нормативних документів у майбутньому); д) спри-

яння діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності за допомогою економічних важелів та стимулів; е) мобілізуюча (при здійсненні контролю виявляють і недоліки, і позитивне у діяльності підприємств, які як позитивний досвід можуть використовуватись на інших підприємствах); є) культурна (виховання ощадливості при витрачанні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів); ж) перспективно-дійова функція (надання рекомендацій для вжиття заходів і вдосконалення системи управління) [5].

В.М. Русіна та Б.С. Шулюк обстоюють позицію, що фінансовий контроль виконує такі основні функції: аналітичну, інформаційну, профілактичну, коригувальну, мобілізуючу і правоохоронну. Далі автори більш детально розкриває зміст кожного напрямку. Наприклад, аналітична функція на їх погляд включає спектр дій з аналізу, вивчення виконання чинного законодавства в частині використання коштів державного бюджету; виявлення відхилень у формуванні доходів і витрат суб'єкта фінансової діяльності; відхилення в сфері фінансової діяльності державних інститутів (міністерств, відомств, інших органів); аналіз причин відхилень (дослідження фактів, які спричинили те чи інше відхилення, виявлення винних осіб). Інформаційна функція контролю зводиться вченими до того, що інформація, отримана в результаті його здійснення, має стати основою для ухвалення відповідних управлінських рішень і вжиття корегувальних заходів, які забезпечать функціонування суб'єкта господарювання відповідно до встановлених державою норм. Профілактична функція – це, пишуть вчені, пріоритетний напрям контрольно-ревізійної роботи, спрямована на виявлення умов, що сприяють порушенню норм і стандартів, встановлених законами та нормативно-правовими актами, виникненню безгосподарності, недостач, крадіжок і зловживань, а також на встановлення осіб, винних у фінансових порушеннях, і притягнення їх до відповідальності відповідно до законодавства. Коригувальна функція забезпечує розробку пропозицій щодо усунення виявлених порушень фінансово-господарської діяльності підприємств і організацій, інших суб'єктів контролю. Мобілізуюча функція державного фінансового контролю передбачає усунення суб'єктом господарювання наслідків допущених фінансових порушень, умов, що їм сприяли, та розробку організаційно-правових заходів з розповсюдження прогресивних методів господарювання і недопущення фінансових порушень на інших об'єктах державного регулювання. Правоохоронна функція є засобом забезпечення законності дій посадових осіб і громадян; пов'язана з притягненням до юридичної відповідальності, а також застосуванням до посадових осіб і громадян, винних у недоліках та порушеннях, заходів державного або громадського впливу [6, с.10-11].

Аналізуючи державний фінансовий контроль Т.О. Гуренко встановила, що на дане явище покладається виконання таких функцій: а) регулятивна – дотримання вимог чинних законодавчих актів щодо організації та методики проведення державного фінансового контролю контролюючими органами; б) організаційна – розподіл робіт, прав, обов'язків між робочими групами різних державних контролюючих органів, узгодження їх діяльності та деталізація опису напрямів і тематики перевірок; в) аналітична – передбачає збір, обробку та оцінку інформації за результатами проведеної перевірки. Також проведення аналізу доцільності обраних методів державного фінансового контролю та оцінки їх результативності; г) управлінська – визначення кількісної і якісної роботи установи, організації, підприємства [7].

Спираючись на аналізовані наукові концепції вважаємо, що функції фінансового контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони включають в себе:

1. Правоохоронну функцію. Як зауважує І.В. Сажнів: правоохоронна функція – це напрямок діяльності держави, що виражає її сутність на даному історичному етапі, спрямований на вирішення основних завдань по забезпеченню охорони конституційного ладу, прав та свобод громадян, законності та правопорядку, усіх врегульованих правом суспільних відносин, і здійснюється у відповідних формах та особливими методами [8, с.68]. Схоже тлумачення пропонує О.М. Полковніченко. Правоохоронна функція розглядається вченим як комплексний і ресурсно забезпечений напрям діяльності держави. Її зміст охоплює систему взаємопов'язаних правових, організаційних та інших заходів, серед яких особливе місце посідають засоби державного примусу. Водночас застосування таких засобів має ґрунтуватися на принципах справедливості та ефективності, що визначають правомірність і результативність правоохоронної діяльності. Функціональне призначення правоохоронної функції не обмежується реагуванням на вже вчинені правопорушення, а охоплює створення умов для безконфліктної реалізації прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, підтримання соціальної злагоди, а також запобігання індивідуальним, колективним і масовим порушенням законності та правопорядку. Отже, у трактуванні науковця правоохоронна функція поєднує правозабезпечувальний, превентивний, охоронний і примусовий складники та спрямовується на стабільне й узгоджене функціонування суспіль-

ства і держави [9]. Тож, у досліджуваному в статті контексті правоохоронна функція виражає напрям діяльності уповноважених суб'єктів фінансового контролю щодо виявлення та припинення порушень законодавства в роботі підконтрольних об'єктів, недотримання їх представниками правил фінансової дисципліни, а також притягнення винних у вчиненні відповідних протиправних дій осіб до встановленого різновиду юридичної відповідальності;

2. Превентивну функцію. Л.С. Дубчак зауважує: термін «превенція» поєднує у собі поняття, пов'язані з попередженням порушень законності, а також профілактикою правопорушень [10, с.120]. О.Ф. Кобзар зазначає, що термін «превенція» у праві використовується для визначення системи заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням. Превенція – це: 1) сукупність заходів, що сприяють усуненню причин для здійснення правопорушень; 2) дія кримінального покарання в боротьбі із кримінальними правопорушеннями [11, с.171]. Відповідно до визначеного, превентивна функція фінансового контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони полягає у недопущенні фінансових порушень, неефективного чи нерезультативного використання відповідними суб'єктами бюджетних коштів, помилок, зловживань та інших негативних явищ ще до настання їх наслідків. Реалізація даного напрямку передбачає попереджувальну діяльність, яка сприяє створенню умов, за яких вчинення фінансових правопорушень в роботі органів сектору безпеки і оборони або неможливе у цілому, або ускладнене;

3. Аналітичну функцію. Основну цієї функції складає категорія «аналіз», яку досить детально описав у своїй праці Є.А. Безкровний. Вчений вважає, що це діяльність, спрямована на визначення і дослідження окремих складових об'єкта (предмета, явища) або окремих його властивостей з метою встановлення того, як ці складові впливають на характеристики об'єкта в цілому [12, с.80]. Досить ґрунтовано зазначена категорія аналізується І.І. Котюком. Вчений доводить, що аналіз – це виділення тих властивостей об'єкта, які мають суттєве значення для подальшого синтезу і узагальнення, а з практичного погляду – є істотними для вирішення певного завдання. Це виявлення будови досліджуваного об'єкта, його структури, розчленування його на складові, виявлення їхніх ознак і взаємозв'язків між ними, відмежування суттєвого від несуттєвого. Результати аналізу синтезуються, тобто окремі елементи об'єднуються на основі виявлення істотних у певному відношенні зв'язків між ними [13, с.121]. Отже, зміст аналітичної функції полягає у системному опрацюванні та оцінюванні інформації про причини, умови, механізми та наслідки фінансових правопорушень у діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони. Реалізація цього напрямку забезпечує дослідження актуальних показників законності, обґрунтованості, економності та результативності використання фінансових і матеріальних ресурсів, а також дає змогу оцінити стан управління фінансово-економічними ризиками та виявити чинники, що негативно впливають на ефективність фінансового забезпечення відповідного сектору;

4. Коригувально-відновлювальну функцію. В рамках даного напрямку діяльності уповноважені органи фінансового контролю працюють із організаційними показниками та механізмами суб'єктів сектору безпеки та оборони. Функція націлюється на визначення відхилень роботи фінансової та матеріально-технічної складової останніх, вироблення стратегії виправлення встановлених недоліків, а також розробку плану досягнення позитивних результатів. Підсумком реалізації відповідної функції є не учинення впливу відносного відповідного суб'єкта сектору безпеки і оборони, а надання йому необхідних роз'яснень і допомоги.

Висновки. Отже, фінансовий контроль за діяльністю сектору безпеки і оборони виконує чотири ключові функції: правоохоронну, превентивну, аналітичну та коригувально-відновлювальну. У своїй сукупності вони формують завершене коло контрольної діяльності, яка послідовно охоплює профілактику фінансових правопорушень і фактів недотримання фінансової дисципліни, їх виявлення та припинення, осмислення та дослідження причин, умов виникнення, а також корегування фінансово-управлінських процесів в роботі суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Література

1. Олійник А.Ю., Гусарев С.Д., Слюсаренко О.Л. Теорія держави і права: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2001. 176 с.
2. Колодій А.М., Бичкова С.С., Карпенко Д.О., Колодій А.М., Олійник А.Ю., Осадчий В.І. Правознавство: підручник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців „Правова єдність”, 2008. 792 с.
3. Державне управління : проблеми адміністративно-правової теорії та практики. За заг. ред. В.Б. Авер'янова. К. : Факт, 2003. 384 с.
4. Малиновський В.Я. Державне управління : навчальний посібник. Луцьк : РВВ «Вежа», 2000. 558 с.
5. Базась, М.Ф. Методика та організація фінансового контролю : підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : МАУП. 2004. 440 с.

6. Державний фінансовий контроль у публічному управлінні : навч. посібн. Колектив авторів; за ред. В.М. Русіна та Б.С. Шулюк. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 214 с.
7. Гуренко Т.О. Сучасний стан та напрями удосконалення організації державного фінансового контролю. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. № 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2941>
8. Сажнев І.В. До питання щодо визначення поняття «правоохоронна функція держави». *Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України*. 2000. Вип. 4. С. 62-71.
9. Полковніченко О.М. Сутність та зміст правоохоронної функції держави. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3 (54). С. 39-43.
10. Дубчак Л.С. Удосконалення діяльності навчальних закладів щодо запобігання злочинності неповнолітніх в Україні: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.08. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. 2007. 252 с.
11. Кобзар О. Особливості здійснення превентивної діяльності поліцією України. *Юридичний вісник*. 2015. № 4. С. 170-174.
12. Безкровний Є.А. Організаційно-правові засади діяльності органів прокуратури України з розгляду звернень: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.10. Київ: Національна академія прокуратури України. 2015. 263 с.
13. Котюк І.І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики: дис... д.ю.н. : 12.00.09. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2008. 427 с.

References

1. Oliinyk, A.Iu., Husariev, S.D., Sliusarenko, O.L. *Teoriia derzhavy i prava: navchalnyi posibnyk* [Theory of State and Law: Textbook]. K.: Yurinkom Inter, 2001. 176 p. [in Ukrainian].
2. Kolodiy, A.M., Bychkova, S.S., Karpenko, D.O., Kolodiy, A.M., Oliiňnyk A.Iu., Osadchyĭ V.I. *Pravoznavstvo: pidruchnyk* [Jurisprudence: Textbook]. K.: Vseukraïnska asotsiatsiia vydavtsiv „Pravova yednist”, 2008. 792 p. [in Ukrainian].
3. Averianov, V.B. (red.). (2003). *Derzhavne upravlinnia : problemy administratyvno-pravovoi teorii ta praktyky* [State Administration: Problems of Administrative-Legal Theory and Practice]. K. : Fakt, 2003. 384 p. [in Ukrainian].
4. Malynovskiy, V.Ia. (2000). *Derzhavne upravlinnia : navchalnyi posibnyk* [State Administration: Textbook]. Lutsk : RVV «Vezha», 558 p. [in Ukrainian].
5. Bazas, M.F. (2004). *Metodyka ta orhanizatsiia finansovoho kontroliu : pidruchnyk dlia studentiv vyshcheykh navchalnykh zakladiv* [Methodology and organization of financial control: a textbook for students of higher educational institutions]. K. : MAUP. 2004. 440 p. [in Ukrainian].
6. Rusin, V.M., Shuliuk, B.S. (red.). (2018). *Derzhavnyi finansovy kontrol u publichnomu upravlinni : navch. posibn* [State financial control in public administration: a textbook]. Ternopil: Osadtsa Yu.V., 214 p. [in Ukrainian].
7. Hurenko, T.O. (2023). *Suchasnyi stan ta napriamy udoskonalennia orhanizatsii derzhavnoho finansovoho kontroliu* [Current state and directions for improving the organization of state financial control]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vyp. № 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2941>
8. Sazhnev, I.V. (2000). *Do pytannia shchodo vyznachennia poniattia «pravookhoronna funksiia derzhavy»* [On the issue of defining the concept of «law enforcement function of the state»]. *Visnyk Zaporizkoho yurydychnoho instytutu MVS Ukrainy*. Vyp. 4. pp. 62-71. [in Ukrainian].
9. Polkovnichenko, O.M. (2011). *Sutnist ta zmist pravookhoronnoi funksii derzhavy* [The essence and content of the law enforcement function of the state]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 3 (54). pp. 39-43. [in Ukrainian].
10. Dubchak, L.S. (2007). *Udoskonalennia diialnosti navchalnykh zakladiv shchodo zapobihannia zlochynnosti nepovnolitnykh v Ukraini* [Improving the activities of educational institutions in the prevention of juvenile delinquency in Ukraine]: dys... kand. yuryd. nauk. : 12.00.08. Kyiv: Natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni M.P. Drahomanova. 252 p. [in Ukrainian].
11. Kobzar, O. (2015). *Osoblyvosti zdiisnennia preventyvnoi diialnosti politsiieiu Ukrainy* [Features of preventive activities by the police of Ukraine]. *Yurydychnyi visnyk*. № 4. pp. 170-174. [in Ukrainian].
12. Bezkrivnyi, Ye.A. (2015). *Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti orhaniv prokuratury Ukrainy z rozghliadu zvernenn* [Organizational and legal principles of the activities of the prosecutor's office of Ukraine in considering appeals]: dys... kand. yuryd. nauk. : 12.00.10. Kyiv: Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy. 263 p. [in Ukrainian].
13. Kotiuk, I.I. (2008). *Sudova hnoseolohiia: problemy metodolohii ta praktyky* [Forensic epistemology: problems of methodology and practice]: dys... d.iu.n. : 12.00.09. Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. 427 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 27.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025